

Natalija Ćosić*Centar za preventivnu konzervaciju Dijana
Centralni institut za konzervaciju u Beogradu*

natalija.cosic@gmail.com

Autoritet i proizvodnja arheološkog znanja

Apstrakt: Iz perspektive proizvodnje znanja pronađeni lokaliteti i materijalni ostaci predstavljaju mesta na kojima se nedefinisani slojevi i fizičke strukture, iz gomile prljavštine i odbačenog materijala, pretvaraju u znanje o prošlosti. Proizvodnja arheološkog znanja, na terenu i van njega, odigrava se uvek u specifičnim okolnostima koje podrazumevaju isprepletane odnose materijalnih ostataka, pojedinaca na različitim položajima u profesionalnoj zajednici i institucija. Krajnji ishod procesa su odabrana i formirana objašnjenja o prošlosti koja izviru iz specifičnih praksi arheološke discipline. Međutim, postavlja se pitanje od čega ili koga zavisi koje su interpretacije merodavnije od drugih, i ko može da govori o tome šta je autentična interpretacija prošlosti. Na koji način se određeni koncepti i interpretativni modeli zadržavaju i prenose u istoriji discipline, dok određene ideje imaju drugu sudbinu i nestaju sa arheološke scene? Pri pokušaju odgovaranja na ova pitanja u prvi plan izbija koncept autoriteta i njegova uloga u proizvodnji znanja u arheologiji. Iako je autoritet bio i jeste predmet izučavanja različitih društvenih i humanističkih disciplina, i dalje su retke suštinske dekonstrukcije koje doprinose razumevanju ovog pojma u određenoj oblasti. Stoga je cilj ovog rada upravo teorijska razrada koncepta autoriteta i promišljanje njegove uloge u proizvodnji arheološkog znanja.

Ključne reči: autoritet, proizvodnja znanja, etnografija arheoloških praksi, moć/znanje

Polazna tačka ovog rada jeste razumevanje naučnog istraživanja kao procesa stvaranja činjenica, u kojem se rezultati istraživanja razumeju kao pažljivo oblikovani i transformisani proizvodi tog procesa (Knor-Cetina 2015, 507). Posmatrati naučno istraživanje kao proces koji konstruiše znanje, nužno otvara pitanje svih odnosa, aktera, strategija i odluka koje su ugrađene u konačan rezultat – proizvedeno znanje. Samim tim, konteksti stvaranja činjenica, njihovog artikulisanja i prevođenja u krajnji ishod, tekst, izveštaj, sliku, vodi ka preispitivanju unutrašnjih logika praksi naučnih istraživanja. Stoga, kada je reč o formiranju arheoloških interpretacija o prošlosti, pitanje od kojeg je najlogičnije poći u ovo istraživanje glasi: koje su to arheološke prakse i konteksti koje oblikuju i usmeravaju procese proizvodnje znanja?

Promišljanje o tome na koji način interpretacije prošlosti nastaju u arheologiji, pored oslanjanja na disciplinarnu okviru i prakse proizvodnje znanja, neminovno vodi kritičkom sagledavanju istorije discipline i istorije ideja te načina na koji su one uticale na osnove arheologije (Babić 2009, 2011, 2013; Palavestra and Babić 2016). Bavljenje istorijom discipline u poslednjih dvadeset godina je zadobilo značajnu popularnost. U skladu sa tim, teorijski i metodološki koncepti su se razgranali do te mere da danas postoji veliki izbor tema i pristupa analizi ključnih događaja, pojedinaca, akademskih zajednica ili procesa unutar disciplinarnu istorije (Novaković 2014; Eberhardt and Link 2015). U okviru tih studija istraživani su različiti koncepti, načini na koji su korišćene ideje o prošlosti, konteksti interesovanja pojedinaca kako u akademskoj zajednici, tako i van nje. Ipak, specifično bavljenje konceptom autoriteta u arheologiji deo je retkih studija koje su se bavile istorijom discipline i istorijom ideja u arheologiji (Palavestra 2013; Palavestra i Milosavljević 2015; Palavestra and Babić 2016). Dosadašnje analize proizvodnje znanja i transfera ideja kroz istoriju discipline pokazale su da autoriteti snažno oblikuju produkciju znanja u arheologiji i određuju načine na koji su artikulisana specifična znanja o prošlosti. Ispostavlja se da pitanje autoriteta zauzima značajno mesto u kritičkom sagledavanju arheologije, ali autoritet i njegove strategije, prateće i pritom vrlo specifične arheološke prakse, mehanizmi i logike, retko su bili predmet detaljnije razgradnje. Preciznije, pokazalo se da postoji potreba za stvaranjem referentnog istraživačkog okvira u arheologiji koji bi obezbedio prostor za detaljniju analizu autoriteta, a naročito njegove uloge u konstruisanju znanja o prošlosti.

Stoga je cilj ovog rada teorijska razrada koncepta autoriteta i promišljanje njegove uloge u proizvodnji arheološkog znanja. Formulisanje mogućeg teorijskog pristupa treba da omogući prostor za razumevanje specifičnosti pojedinačnih ili kolektivnih istraživačkih strategija i njihovog uticaja na građenje i oblikovanje, kako autoriteta, tako i znanja o prošlosti. U radu se aspekti proizvodnje znanja i konstrukcije naučnih činjenica posmatraju kroz konstruktivističku perspektivu, koja podrazumeva uslovljenost proizvodnje znanja različitim kulturnim, društvenim i istorijskim faktorima (Ber 2001; Škorić 2010; Heking 2012). Specifičnije, pristup analizi autoriteta u arheologiji polazi od postprocesne perspektive, koja preispitivanjem epistemoloških osnova i istorije ideja u arheologiji, doprinosi kritičkom osvrtu na moduse konstruisanja znanja o prošlosti (Shanks and Tilly 1987; Skates 2000; Olsen 2002, 63–64). U skladu sa tim u radu će proizvodnja znanja biti analizirana iz ugla Fukoovog koncepta neraskidivog para moći i znanja, radi analize autoriteta kao pojave koja je u prilici da sprovodi, praktikuje i oblikuje „merodavne” slike o prošlosti. Takođe, još jedan od stubova analize je i etnografija arheoloških praksi, koja praktično istražuje „način na koji se kreira i proizvodi [arheologija] putem posebnih odnosa, ljudi i predmeta” (Yarrow 2006, 21). Arheološka etnografija se pojavila kao specifičan

i nov odgovor na savremene dileme u okviru arheološke discipline (Castaneda 2008, 3; Hamilakis 2009). U ovoj oblasti, nekoliko studija ponudilo je nove uvide u organizaciju arheoloških praksi, odnosno načine na koje se ove prakse strukturiraju i postaju institucionalizovane. U ovim studijama poseban akcenat je stavljen na načine na koji pojedinci, kroz praktičan rad, usvajaju znanja o arheologiji, dok u isto vreme grade sopstveni profesionalni identitet. Tako se arheološka etnografija može istovremeno posmatrati i kao svojevrsna disciplinarna samoevaluacija, ali i kao društveno i politički konstruisano polje, koje se zasniva i potvrđuje kroz ekspertsko znanje i odgovornost u tumačenju prošlosti (Castaneda 2008, 5). Time dolazimo do ključnih pitanja u radu: šta je autoritet u arheologiji, gde nastaje i na koji način je povezan sa interpretacijom prošlosti?

Pojam autoriteta

„Autoritet nema univerzalno značenje koje jednostavno postoji, koje očekuje da bude otkriveno.”

(Mortensen, Kirsch 1993, 557)

Šta je autoritet? Čini se pomalo šaljivim postavljati ovo pitanje, budući da je sam pojam veoma korišćen termin u svakodnevnom govoru, ali i u naučnim diskusijama. Međutim, bez obzira na čestu upotrebu, i pored toga što deluje kao jasan i neproblematičan, autoritet je ipak neodređen i višeznačan pojam. Stvar dodatno komplikuje činjenica da autoritet sve više biva opisivan kao neuhvatljiv i fluidan koncept. Ljudi se najčešće pitaju: ko je na mestu autoriteta? Ko je autoritet? Ko može da govori sa autoritetom? U ime kog autoriteta neko dela? Iako je u savremenom svetu ovo pitanje očigledno deo svakodневnih životnih tokova, ali i naučnih istraživanja, retke su suštinske dekonstrukcije ili eksplikacije. Pritom ostaje nejasno šta se podrazumeva pod odrednicom autoritet u različitim disciplinama ili određenim društvenim okolnostima (Furedi 2013, 2).

Ipak, pokušaji da se autoritet definiše i obrazloži nisu novina i javljaju se u okviru različitih disciplina poput filozofije, političkih nauka, sociologije, psihologije, u kojima je ovaj pojam osporavan, razmatran i definisan na različite načine (Arendt 1977; Flathman 1980; Raz 1990; Furedi 2013, 384). Tradicionalna sociološka i politikološka literatura posmatra autoritet kao objekat ili silu, kolektivan i potencijalno merljiv kvalitet, koji se može objasniti bez velikog uplitanja različitih okolnosti, društvenih i istorijskih prilika. Međutim, razlog zašto je autoritet teško definisati kroz jedinstvenu i sveobuhvatnu definiciju nalazi se u tome što on ne predstavlja monolitan i sveobuhvatan pojam, budući da sam koncept ne poseduje uvek jasne granice (Pruitt 2011).

Prvi korak u analizi autoriteta predstavlja postavljanje graničnih linija istraživanja i razgradnje pojma. U tom smislu poći ću od definicije ovog pojma u *Leksikonu stranih reči i izraza* (Vujaklija 1991). Autoritet je definisan kao:

1. „ugled, uticaj; nadmoćnost (duhovna, moralna, pravna), zakonita vlast, zakon koji je na snazi;
2. priznata veličina (u nekoj struci), priznat stručnjak” (Vujaklija 1991, 91).

Već iz ove kratke leksikografske odrednice jasno su uočljive različite tradicije shvatanja autoriteta: s jedne strane u pitanju je kvalitativno obeležje, kroz se javlja kroz hijerarhijski odnos između nadređenog i podređenog dok, s druge strane, autoritet ukazuje na priznatost i istaknutost unutar određene stručne zajednice. Istraživanja Edvarda Vata (Edward Watt) u delu *Autoritet (Authority)*, bliže ukazuju na raznovrsnost razumevanja i postojanja mnogo oblika ovog fenomena. Tako on navodi *de facto*, intelektualni, moralni, religijski, zakonski, roditeljski, društveni, itd. autoritet. Pored toga, Vat u svojim analizama najpre upućuje na uobičajene greške koje nastaju kada se govori o autoritetu, kao što je, na primer, nužna identifikacija autoriteta sa zloupotrebom i upotrebom sile, primoravanjem i prisiljavanjem na poslušnost. Vat se zalaže da jedina sigurna, gotovo univerzalna stvar oko koje se moramo saglasiti jeste ta da autoritet mora imati neki razlog, uslov koji ga opravdava, kao i da su granice svakog autoriteta određene okvirima profesije, odnosno oblasti i prakse uobičajene za nju (Watt 1982, 105).

U ovom radu osnovni okvir istraživanja autoriteta predstavlja koncept osnova logike autoriteta koje je u svojoj analizi ponudio filozof Oliver Šolc (Scholz) oslanjajući se na studiju poljskog logičara Jozefa Bočenskog (Józef Maria Bocheński). On pojam uokviruje sledećim iskazima:

- 1.1. Autoritet je odnos.
- 1.2. Preciznije, autoritet se razvija iz tročlane veze između X kao autoriteta (nosilac autoriteta), osobe y kojoj x predstavlja autoritet (Y) i domena autoriteta, relevantne oblasti autoriteta (D). Stoga, struktura autoriteta se može skraćeno izraziti kao $A(x,y,D)$, odnosno X je autoritet za Y u oblasti D.
- 1.3. Međutim, X je autoritet za Y u oblasti D, ako i samo ako Y prihvata sve što X tvrdi u oblasti D.

Iz perspektive proizvodnje znanja i konstruisanja činjenica, ova osnovna logička postavka je korisna jer daje pravce razmišljanja o ovom fenomenu u arheologiji: a) on se uvek odigrava unutar odnosa, tačnije kroz individualne ili kolektivne prakse arheologa; b) postoji profesionalno ili šire društveno okruženje u kojem je autoritet prepoznat kao takav; c) omeđen je granicama discipline, tako da se može pratiti kroz logike specifičnih praksi na iskopavanjima ili u okviru institucija. Najzad, uslovljen je prihvatanjem i podrškom zajednice, odnosno uverenosti da je ponuđeno objašnjenje o prošlosti validno. Sumirano,

autoritet postoji jedino kao odnosna kategorija, koju prepoznaju i odobravaju drugi u oblasti, odnosno relevantnom polju delovanja tog autoriteta (Scholz 2009, 188–190).

Nakon trasiranja putanje analize, neophodno je dovesti autoritet na meru koju je moguće pratiti u analizi konstruisanja znanja. To podrazumeva odabir vrsti autoriteta u odnosu na koje će se razmatrati proizvodnja znanja u arheologiji. Ipak, važno je odmah napomenuti da cilj rada nije kreiranje konačnih i krutih kategorija autoriteta u arheologiji, jer sveobuhvatna studija na ovu temu prevazilazi okvire ovog rada. Stoga, metaforički govoreći, umesto tipologije, u tekstu će biti korišćene kategorije samo kao formalne analitičke platforme razumevanja autoriteta i njegove uloge u nastajanju znanja u arheologiji. U tom smislu, za potrebe ovog rada izdvajaju se tri osnovne kategorije: izvršni, epistemski i intelektualni autoritet (up. Palavestra 2013, 684).

Izvršni autoritet se definiše kao onaj koji ima moć da u okviru određene oblasti nametne i sprovede sopstvenu volju i osigura realizaciju radnji u skladu sa zamišljenim konceptom. Najčešće se dovodi u vezu sa postojanjem istaknute ličnosti ili institucije, kao nosioca autoriteta, koji ima izvršnu i upravnu moć. Stoga se ova definicija autoriteta najčešće i može sresti u oblasti menadžmenta koji neguje sliku osobe koja ima autoritet da sprovodi željene radnje. Dva oblika ovog autoriteta koji potiču iz političkih nauka, jesu *de facto autoritet* i *legitimni autoritet*. *De facto* autoritet je veoma sličan sirovoj moći i odnosi se na osobe ili grupe koja imaju sposobnost da komanduju i nametnu poslušnost drugima, bez obzira na to da li svi „podređeni” ili kolege bezuslovno prihvataju taj autoritet. Drugim rečima, osoba, kolektiv ili institucija imaju *de facto* autoritet samo zato što imaju „moć nad” (Watt, 1982; Christiano 2004; Pruitt 2011, 19–22; Hearn 2012). S druge strane, *legitimni autoritet*, podrazumeva koncept koji je baziran na legitimitetu, ili postojanju instance koja „odobrava” i potvrđuje funkcionisanje autoriteta i nalaže drugima da ga poštuju. Za razumevanje specifičnosti ovog oblika autoriteta neizbežni su uvidi Maksa Vebera (Max Weber) o legitimnosti autoriteta. Veber smatra da za legitimnost autoriteta uvek mora da postoji minimum zajedničke saglasnosti članova jednog društva, ali i verovanja da autoritet ima pravo da čini i postupa na neki određeni način (Weber 1978, 212–215).

Jedno od značenja pojma autoritet u *Leksikonu stranih reči i izraza* jeste autoritet kao priznata veličina, stručnjak u nekoj struci, odnosno ekspert u određenoj oblasti. Ekspertiza predstavlja posebnu vrstu društvenog znanja, na koju smo sve više upućeni i svakodnevno se oslanjamo na stručne savete, procene i smernice stručnjaka. Štaviše, savremeni način života suočava nas sa mnogo više odluka nego što je to bio slučaj s ljudima u prošlosti, što vodi ka tome da moramo imati mnogo više stavova o raznorodnim segmentima društvene realnosti (Pierson 1994, 398). Potrebna količina znanja u velikoj meri prevazilazi individualne kapacitete, te se okrećemo i oslanjamo na ekspertizu i mišljenja

koja su nam ponuđena kao validna i merodavna u datoj oblasti, sadržana u liku dobrog „informanta”. Kako je znanje društveno konstruisano, samim tim i validnost svakog znanja zavisi od konteksta, zatim domena znanja, ali i od govornika-stručnjaka i primaoca znanja (Mortensen and Kirsch 1993, 5). Na taj način, posedovanje ekspertskog znanja u profesionalnim, ali i širim društvenim kontekstima, stručnjacima garantuje epistemski autoritet (Pierson 1994, 398; Fricker 1998, 16; Scholz 2009; Pruitt 2011, 22; Krick 2015, 6). U ovom radu bavljenje fenomenom eksperta posmatrano je iz ugla epistemske zavisnosti. Iz ove perspektive tema ekspertize blisko je povezana sa pitanjem „svedočenja” (Scholz 2009, 188). Suštinski, ono što karakteriše ekspertski/epistemski autoritet počiva na pretpostavci da stručnjaci poseduju određenu količinu znanja koje je proizvedeno, predstavljeno i potvrđeno u akademskom okruženju. Samim tim, epistemski autoritet se zasniva na pretpostavci da su znanje i ekspertiza nejednako distribuirani u društvu. Međutim, postojanje zajedničkog i prihvaćenog epistemološkog okvira, omogućava osnovu za procenjivanje ovih nejednakosti; mogućnost utvrđivanja koji stavovi i „svedočenja” pojedinaca ili institucija su prepoznati kao verodostojni. Ne postavlja se uvek pitanje kvaliteta argumentacije, već pitanje kvaliteta, odnosno reputacije pojedinca ili institucije (Zürn et al. 2012, 86). Pored verovanja koje dolazi iz šire javnosti, Linda Zagzebski uvodi i koncept epistemskog „auto-poverenja”, koje je istovremeno i racionalno i neizbežno (Zagzebski 2012, 3, 37–38). Autorka smatra da mi sami prirodno imamo puno poverenje u fakultete, mesta na kojima stičemo i potvrđujemo znanje, a stanje tog poverenja može se okarakterisati kao hibridna mešavina epistemskih, emocionalnih i bihevioralnih komponenti. U tom kontekstu, akademsko znanje i epistemski autoritet imaju i simbolički karakter, budući da imaju moć uspostavljanja graničnih linija između nauke i ekspertskog znanja, spram ne-naučnog i laičkog (Reay 2007, 101–102), ali i moć uspostavljanja „autoekspertize”.

Ako proizvodnju znanja i konstruisanje činjenica posmatramo kao proces koji je zasnovan na odlukama rukovodećih sila, onda one mogu biti pobijene i donošenjem drugačijih odluka (Knor-Cetina 2015, 512). Stoga se postavlja pitanje: koja vrsta autoriteta poseduje dovoljno prava i legitimnosti da deluje na ovaj način? Intelektualni autoritet je veoma usko povezan sa epistemskim, ali i izvršnim i legitimnim autoritetom, i predstavlja sumu svih autoriteta u kojoj su znanje i moć upisani jedno u drugo (Furedi 2004; Pruitt 2011, 21). U institucijama sa jasno izraženim hijerarhijama, kao što su na primer akademske, autoritet uobličava moć koja proističe iz svih prava i legitimnosti pojedinca kao člana akademske zajednice (Mortensen and Kirsch 1993, 560). Osobe, kolektivi ili institucije, kao nosioci intelektualnog autoriteta često su na pozicijama privilegija ili moći koje uključuju pristup ili priliku (Pruitt 2011, 22). Na primer, osoba može imati moć da pristupi i raspolaze sredstvima koja su dodeljena odeljenju na fakultetu za određenu svrhu i istraživanje, ali i posedovati pravo u donoše-

nju odluka o imenovanju osoblja na odeljenju fakulteta. Takođe, zbog visokog stepena epistemskog autoriteta, osoba može da utiče, podstiče i podržava druge istraživače da objavljuju u relevantnim publikacijama, kako kroz formalne puteve (kroz međusobnu recenziju radova ili uređivačku kontrolu), tako i neformalne (njen uticaj i ugled koji ima kod drugih naučnika u svojoj zajednici) (Bauman 1987).

Autoritet, moć i proizvodnja znanja

Iz perspektive proizvodnje znanja i konstrukcije činjenica arheološka iskopavanja nisu samo proces istraživanja i očuvanja već i „učvršćivanja” pronadnog, gde arheološka nalazišta predstavljaju fizički prostor na kojem arheološka praksa pretvara gomile prljavštine i odbačenog materijala u znanje o prošlosti (Van Reybrouck and Jacobs 2006, 34; Pruitt 2011, 82). Tako, narativi koji nastaju u stručnoj, akademskoj sferi, podrazumevaju i one koji oblikuju naš identitet kao arheologa, kao stručnjaka u tumačenju prošlost (Babić 2006, 122). Međutim, pretpostavka da postoji određeni nivo objektivnosti ili ispravnosti koji je moguće postići praktikovanjem naučne arheologije, čini se, najviše je prisutan u autoritativnom statusu individua, arheologa, arheoloških institucija, kakve su univerziteti, instituti i muzeji. Štaviše, koncept objektivnosti i ispravnosti u velikoj meri su povezani i sa autoritativnim statusom individualnih interpretacija (Pruitt 2011, 23). Istovremeno, postprocesna matrica, kroz reflektivnu prirodu poimanja sopstvene discipline, izbacuje u prvi plan i različita razumevanja prošlosti, stručnih i nestručnih zajednica, i zainteresovanih strana koje kreiraju i sopstvene interpretacije i „istine” o arheološkom nasleđu. Ipak, na kraju se formira „validnija” interpretacija prošlosti, koja biva prihvaćena i zauzima dominantan položaj u predstavljanju minulih vremena, dok druge interpretacije ostaju skrajnute ili bivaju potpuno potisnute. Stoga, pored pitanja ko sme da govori o prošlosti, postavlja se pitanje i na koji način autoritet ima „moć da” odluči šta je autentična rekonstrukcija prošlosti, a šta ne? Ovo pitanje dovodi do uvođenja koncepta moći i razmatranja njenog odnosa sa autoritetom i proizvodnjom znanja. Međutim oba pojma, autoritet i moć, su veoma fluidni koncepti, koji na različite načine za sebe vezuju pitanja poput društvenih asimetrija, nejednakosti, pregovaranja i nadmetanja, a razlikuju se u specifičnim i suptilnim detaljima.

Stoga, kada govorimo o moći, na samom početku je potrebno razgraničiti njena dva oblika: „moć da” u odnosu na „moć nad”. Ove fraze konvencionalno sumiraju jednu od najosnovnijih debata u proučavanju društvene moći, između moći kao sposobnosti ostvarivanja ciljeva, bilo pojedinačnih bilo kolektivnih, i moći kao kontrole nad drugima (Law 1991, 165–186; Hearn 2012, 6). Moć je društveno amorfnu, u smislu da zavisi od niza odnosa, društvenih pozicija i

konteksta u kojem se primenjuje. Istovremeno, moć može biti i definišuća, jer utiče na oblikovanje i karakterizaciju postojećih i mogućih društvenih relacija, te je treba posmatrati i kao potencijal da neki društveni entitet može ostvariti nameravano (Law 1991, 172, 185; Hearn 2012, 16).

Budući da se autoritet i moć razlikuju, postavlja se pitanje na koji način je moguće razumeti njihov međusobni odnos? Beri Barns (Berry Barnes), sociolog koji se bavio izučavanjem proizvodnje naučnog znanja, u članku „On authority and its relationship to power” ističe da je autoritet u okviru sociološke tradicije posmatran kao moć više (power plus). Nasuprot ovome, Barns se zalaže da autoritet treba posmatrati kao umanjenu moć (power minus), jer posedovati moć je daleko veća prednost i sredstvo, nego posedovati čist autoritet (Barnes 1986, 183, 190). Na ovaj način on formira veoma važnu razliku između autoriteta i moći. Za njega autoritet je više suptilno pitanje prava, kontrola koja nastaje zbog uticajnosti i legitimnosti, dok je snaga mnogo konkretnije pitanje sirove moći, izvršne kontrole. Međutim, ono što Barns zanemaruje u definiciji autoriteta jeste da autoritet nije dekontekstulizovana ili posedovana „stvar”. Iako je moguće izdvojiti autoritet od sirove, izvršne moći, on se ipak u velikoj meri oslanja na različite materijalnosti i aktere kako bi mogao da postoji; autoritet nije nešto što je slučajno ili nešto što postoji bez međuzavisnosti konteksta i legitimnosti. Autoritet se u tom smislu, uostalom kao i moć, sastoji od konstitutivnih akcija i delova, kompleksnih sila – apstraktnih i fizičkih – sa složenom društvenom istorijom nastanka i upotrebe (Law 1991; Pruitt 2011, 15–18). U navedenim definicijama autoriteta i njegovog odnosa sa pojmovima moći i znanja koriste se reči koje ukazuju na pitanje zavisnosti od prepoznavanja i pristanka – imati „pravo”, „zvanično”, „priznat”. Stoga, treba istaći da bez određenog stepena priznavanja i prihvatanja od onih koji primaju i slede željene/nametnute obrasce ponašanja, autoritet ne može da postoji.

Ipak, za razumevanje pozicije autoriteta u proizvodnji znanja, značajni su uvidi Mišela Fukoa, naročito na polju definisanja znanja i moći. Fuko je znanje i moć naročito koristio kao pojmovni par, čime je zapravo izražavao uverenje da je znanje nemoguće izučavati i razumevati nezavisno od moći. Fuko smatra da moć, njeni mehanizmi i strategije, „u isti mah oštre i prefinjene” nisu nikad mnogo i detaljno izučavane (Fuko 1998, 2012, 58). On predočava da moć nije nešto što je moguće posedovati, predati; ona se niti razmenjuje, niti preuzima, već se sprovodi i postoji samo kao čin. Prema njemu, moć je pojava kojom je društvo prožeto, samim tim i moć nije nešto što se nalazi u pojedincu, već nešto što prolazi kroz njega, i dolazi sa svih strana. Istovremeno, Fuko ukazuje na to da postoji neprestan uticaj moći na znanje i znanja na moć, jer njeno sprovođenje neprestano stvara znanje, i suprotno, znanje povlači učinke moći. Kako on zaključuje u jednom od svojih intervju: „Nije moguće da se moć sprovodi bez znanja, niti je moguće da znanje ne izrodi moć” (Fuko 2012, 58). Dalje objaš-

njavajući tu neprekidnu uzajamnost, on napominje: „treba biti veoma naivan da bi se zamišljalo da u univerzitetskoj klimi kulminiraju učinci moći povezani sa znanjem. Oni su drugde, drugačije rasprostranjeni, usidreni, opasni, a nisu u ličnosti starog profe” (Fuko 2012, 58). No, ipak ne treba tu vezu svoditi na proste jednačine, poput one da je moći potrebno neko otkriće ili neki oblik znanja, već treba imati na umu da sprovođenje moći stvara predmete i prostor znanja i time im omogućuje da izrone na površinu i budu dalje upotrebljavani.

Stoga, u skladu sa veoma specifičnim poljem ovog rada – to jest arheologijom – postavlja se pitanje koji su to „prostori” u ovoj disciplini koji otelotvoruju znanje i gde su usidreni i rasprostranjeni. Na koji način arheološki „prostor”, teren, fakultet, muzej ili neka druga institucija, kroz arheološke prakse beleženja, ispitivanja i analize, stvara i uspostavlja autoritet, a kako se autoritet prevodi u disciplinarno znanje, koje konstituiše i omeđuje svoj predmet istraživanja?

Autoritet u arheologiji

U poslednjih trideset godina u arheologiji je aktuelno preispitivanje istorije discipline, ideja i istaknutih individua koje su uticale na kreiranje ključnih tokova i promena na teorijskom i epistemološkom planu. Istovremeno, zadiranja u disciplinarnu istoriju ispraćena su i razmatranjem uloge arheologije kao nauke koja tumači i proizvodi znanje o prošlosti u savremenim društvenim i političkim tokovima. U oba slučaja, postalo je jasno da svi procesi otkrivanja, tumačenja i rekonstrukcije prošlosti zavise od individua i institucija koji deluju kao autoriteti, koji aktivno ili pasivno oblikuju artefakte, lokalitete i interpretacije u autentične prikaze prošlosti (Pruitt 2011, 13, 30).

Shodno tome, dolazimo do pitanja šta sve predstavlja autoritet u kontekstu arheologije? Na koji način se manifestuje i koje su to karakteristike i faktori zbog kojih određeni pojedinci ili interpretacije prošlosti imaju autoritativniji status u odnosu na neke druge? Značajan doprinos rasvetljavanju ovih pitanja dala je Tera Pruitt (Terra Pruitt) u svojoj doktorskoj disertaciji na temu *Autoritet i proizvodnja znanja u arheologiji (Authority and production of knowledge in Archaeology)*. Izdvojene kategorije ovog rada, prate njeno istraživanje. Pruitt je izdvojila *de facto* i legitimni, potom epistemski i intelektualni autoritet kao važne za arheologiju. Pritom, svaka od navedenih kategorija podrazumeva posebna prava, moć i prostor delovanja.

Izvršni autoritet u arheologiji

Tera Pruitt, smatra da je legitimni oblik izvršnog autoriteta interesantniji za polje arheološke problematike, jer je najpre povezan sa praksama arheoloških iskopa-

vanja i različitih terenskih okolnosti. Ona ističe da su arheološka nalazišta prostor i teritorija, fizički i intelektualno, mesta gde jedan pojedinac ili grupa uvek ima više prava ili kontrole nad pristupom lokalitetu (Pruitt 2011, 256). Postojanje ove „borbe” za kontrolom nad intelektualnim, odnosno fizičkim prostorom, produkuje asimetrije moći, što potom stvara asimetrije u zastupljenosti znanja. Posledično, arheološki lokaliteti postaju mesta na kojima se kroz proces istraživanja, iskopavanja, obrade materijala i kategorisanja pronađenih predmeta, asimetrije reflektuju na proces proizvodnje znanja o prošlosti i karakter arheoloških zaključivanja.

Prva i najočiglednija manifestacija izvršnog legitimnog autoriteta neposredno se dovodi u vezu sa institucionalnim pozicijama, kao što su profesor na fakultetu, direktor muzeja ili rukovodilac iskopavanja, na osnovu kojih neko ili nešto stiče i učvršćuje autoritativni status. Primera radi, u Jugoslaviji nakon II svetskog rata arheologija je strateški uspostavljena kao disciplina sa velikim brojem delatnika. U tom inicijalnom periodu, svi neposredni zadaci planiranja i organizovanja naučno-istraživačkog rada bili su povereni Arheološkom institutu, na čijem čelu je bio profesor Đurđe Bošković, tadašnji direktor Instituta (Trifunović 1984, 2). Kako Lazar Trifunović ističe:

„(...) on je kao neka matica u košnici bio stožer oko kojeg su se okupljali brojni spoljni saradnici i mnoge kulturne i naučne ustanove. U Institutu su se utvrđivali metodi rada, razmenjivala iskustva, čuvala dokumentacija, kupovala oprema i pripremale ekipe za teren (...) Taj stručni, ali i operativni deo funkcionisao je gotov bez greške, zahvaljujući naporima čitavog kolektiva Arheološkog instituta, na čijem je čelu stajao uvaženi profesor Đurđe Bošković, koji je u derdapsku akciju ugradio svoju neiscrpnu energiju i veliko iskustvo terenskog radnika” (Trifunović 1984, 2–3).

Ne treba zaboraviti činjenicu da se u razdoblju u kojem je Đurđe Bošković bio prvo zamenik direktora, pa potom i direktor Instituta, budila i razvijala međunarodna saradnja. Nalazišta u Srbiji su predstavljala glavne tačke oko kojih su se okupljali internacionalni timovi i ostvarivala saradnja profesionalaca iz različitih delova sveta. Programom i projektima istraživanja je koordinirao upravo Arheološki institut. Na osnovu izveštaja o delatnosti Instituta u prvih deset godina postojanja (1947–1957), uspostavljen je i dobro organizovan program rada koji je pokrivao naučna istraživanja u N. R. Srbiji: sistematska istraživanja, javni naučni rad, ali i stalnu saradnju sa domaćim i međunarodnim ustanovama i učešće na međunarodnim aktivnostima i projektima drugih institucija (Anon. 1959). Na taj način, legitimni autoritet, povezan sa raznim oblicima društvenih uloga i društveno prihvatljivih i poželjnih oblika ponašanja, kreira mogućnosti i priliku da pojedinac ili institucija deluje kao usmeravajući i upravljajući faktor (v. Daglas 2001). Arheološki institut tada deluje kao kolektivni autoritet, izgrađen na pojedinačnom autoritetu institucije i sumi autoriteta svih istaknutih predstavnika akademske zajednice koji su učestvovali u trasiranju smera i programa arheoloških istraživanja nakon II svetskog rata.

Međutim, pored ove očigledne povezanosti, izvršni autoritet se može sagledati i kroz faktor blizine i pristupa lokalitetu, i s druge strane, kroz kontrolu prostora. Način na koji se odigravaju arheološke prakse na terenu, kroz stepene i nivoe pristupa nalazištu, od ključnog su značaja za uspostavljanje i kreiranje autoriteta u arheologiji. U okviru terenskih istraživanja često se dešava da prema raspodeli zaduženja, određeni broj članova tima provede najveći broj terenskih dana daleko od „mesta dešavanja”, a pristup sondi i „centralnim” mestima iskopavanja ima isključivo odabrani deo tima. Udaljenost od ključnih zona ili nemanje direktnog kontakta sa najvažnijim nalazima, utiče na status unutar istraživačke zajednice, samim tim i na potencijal i prostor delanja pojedinaca. Pruitt smatra da su karakteristike izvršnog autoriteta najuočljivije kada je reč lokalitetu kojem je fizički teško pristupiti. One se najpre ogledaju u sposobnosti da se obezbedi dovoljna količina resursa i sredstava koji su neophodni kako bi se omogućio pristup i istraživanje te lokacije (Pruitt 2011, 101–104). Pritom ponavljanja radnji uobičajenih za arheološka istraživanja, odnosno stalne posete lokalitetu ili pristupanje materijalu doprinosi vidljivosti autoriteta, a sledstveno tome drugi članovi tima ne dovode u pitanje validnost odluka. Drugi primer ilustruje uspostavljanje izvršnog autoriteta kroz kontrolu pristupa. Na disciplinarnim počecima, kada su arheološka iskopavanja sprovedena kao deo kolonijalnih poduhvata „daleko od kuće”, namenski su podizani objekti za smeštaj arheoloških ekipa, takozvane arheološke baze. Kuće, kao mesta u kojima se nakon rada na terenu misli, okuplja i obrađuje materijal, ukratko – proizvodi znanje, predstavljale su trajnu investiciju tadašnjih ekspedicija, između ostalog i u cilju uspostavljanja prisustva i „osvajanja” novih teritorija i istraživanja prošlosti (Bennett et al. 2014; Morgan and Eddisford 2015). Izgrađeni objekti su bili deo kolonijalnih praksi, koji su funkcionisali dvojako, i kao smeštajni kapacitet, i kao demarkaciona mesta istraživača i istraživanih, onih koji regulišu i regulisanih. Tera Pruitt ovu poziciju naziva „čuvari kapije”, i ta pozicija kroz kontrolu pristupa postaje ključna za funkcionisanje autoriteta u profesionalnim tokovima discipline (Pruitt 2011, 254). Arheološke predstave prošlosti mogu biti stabilizovane i autorizovane kroz naučne prakse, ali ljudi stiču izvršni autoritet kroz poziciju „čuvara kapija”. Oni postavljaju granice i određuju ko ima pristup i u kojoj meri, te na taj način ostvaruju izvršnu kontrolu nad aspektima procesa proizvodnje znanja.

Epistemički autoritet u arheologiji

Budući da pristup lokalitetu i materijalnoj kulturi, određuju status i odnos moći onih koji lično mogu da posete lokalitet i oni koji to ne mogu, postavlja se pitanje kako to utiče na stvaranje objašnjenja o prošlosti. Oslanjanjem na procenu izvršnog autoriteta, zalazi se u sferu individualne ekspertize, čije odluke i

sudovi utiču na to kako metodološki procesi iskopavanja, putem niza selekcija, utiču na formiranje činjenica (*vidi* Knor-Cetina 2015, 512). Kada neko znanje ili informacija dobiju status „autoritativnog”, ljudi preduzimaju izvršne mere koje se zasnivaju na toj informaciji – na primer u kom pravcu ili do koje dubine treba nastaviti iskopavanja u sondi. Tereni postaju laboratorije, u kojima odabrane profesionalne procedure i odluke usmeravaju tok istraživanja i imaju posledice na konačan ishod i na interpretaciju rezultata.

Međutim, potrebno je razjasniti koja su to izvorišta epistemskog autoriteta u arheologiji i kako utiče na nastajanje znanja? U oblasti kao što je arheologija, fluidne društvene prakse, poput iskopavanja, interpretacije nalaza ili osmišljavanja muzejskih izložbi, pojavljuju se u specifičnim materijalnim oblicima, kao što su tekstovi, fizičke rekonstrukcije, ilustracije ili muzejska izlaganja. Tera Pruitt smatra da se sve formalne reprezentacije prošlosti umnogome oslanjaju na onog ko predstavlja merodavne slike prošlosti. Ona ističe da je epistemski autoritet sastavni deo procesa proizvodnje činjenica, ali i načina na koji su one prihvaćene (Pruitt 2011). Za razumevanje prihvatanja ili neosporavanja činjenica, strategija njihovog nastajanja i formiranja, ključan je doprinos mikrobiologa Ludvika Fleka, naučnika koji se može smatrati „pretečom” konstruktivizma. On je u svojim istraživanjima tridesetih godina XX veka, između ostalog, izneo neslaganje sa uobičajenim shvatanjem činjenice i nezapitanošću nad procesima u kojima ona nastaje, odnosno nadnačinima i uslovima u kojima dolazi do promene strukture činjenice. Na ovaj način, on uvodi koncept kolektiva mišljenja i, potom, postavlja pitanje kako istraživački kolektiv može da utiče na pomenute konstitutivne procese (Fleck 1979, 38–44; Milosavljević 2015, 36–38).

Primera radi, činjenice dobijaju status autoriteta i istaknutu poziciju njihovim povezivanjem sa podobnim i pouzdanim arheologom koji vrši iskopavanja, ili drugom vrstom eksperta sa specifičnim znanjem koje je od koristi za baš taj lokalitet ili tu metodologiju. Etnografi arheoloških iskopavanja Vana Rejbruka i Dirka Jakobsa (Van Reybrouck and Dirk Jacobs) daju primer kako promene u boji zemljišta prilikom iskopavanja, kroz terenske prakse i pravila bivaju identifikovane kao negativ jama za stubove kuće. Izdvojeni deo zemlje, jama, postaje aktivni učesnik u konstruisanju znanja o prošlosti, ali samo u slučaju ukoliko je pouzdan arheolog pronađe i opiše kao takvu. Imenovanje promene boje u strukturi zemljišta jamom za stubove je kreiranje nove činjenice, promena na terenu iz statusa nepostojećeg u „nešto” što zadobija status nalaza (Van Reybrouck and Jacobs 2006, 37; Pruitt 2011, 84). Na sličan način se mogu formirati i druga „specijalizovana” terenska znanja, poput vrsnih crtača, stručnjaka za opisivanje slojeva ili za tipološku obradu nalaza. Sekundarni rezultat ovih aktivnosti jeste veoma važan odnos koji se stvara između arheologa kao eksperta i epistemskog autoriteta predmeta koji je interpretiran u procesu nastanka činjenice. Figurativno govoreći, u isprepletanom odnosu arheologa i materijalne

kulture, osoba stvarajući znanje o predmetu, stvara svoj profesionalni identitet, dok predmet u procesu identifikacije stvara arheologa. Na taj način osoba stiče autoritet i status, a korišćenjem odgovarajućih alata i preduzimajući odgovarajuće arheološko ponašanje, individua artikuliše i održava sopstvenu ekspertsku poziciju. Kao što su Van Reybrouck i Jakobs zaključili „iskopavanja nisu samo mesta gde se posmatranja pretvaraju u činjenice, već i mesta gde se pojedinci pretvaraju u arheologe” (Van Reybrouck and Jacobs 2006, 37). Oboje, i arheolog i jama, artikulišu jedno drugo i zajedno izviru iz postojećih terenskih praksi. Dodatno uporište pri uspostavljanju epistemskog autoriteta doprinosi i prisustvo kolega arheologa, koji potvrđuju trenutak pronalazjenja i prepoznavanja nalaza. Oni postaju svedoci, čineći kolektiv mišljenja koji doprinosi građenju epistemskog autoriteta kroz ukazivanje poverenja u ispravnost suda i kompetenciju kolege (v. Fleck 1979, 98–99). Ukoliko se taj interaktivni proces iskopavanja, identifikacije nalaza i kolega arheologa kao svedoka ekspertize ponavlja i iznova odigrava tokom određenog vremenskog perioda, „ritualnost” demonstracije znanja i posedovanja odgovarajućih arheoloških veština, dodatno utvrđuje i čini vidljivijim i utemeljenijim epistemski autoritet u arheologiji (Pruitt 2011, 84).

Iz ugla epistemskog autoriteta, sledeći stepen učvršćivanja statusa arheologa kao stručnjaka dovodi se u vezu sa trajanjem ili postojanjem „ritualnih obilazaka”. Ovaj oblik „ritualnih” ispoljavanja autoriteta, ogleda se kroz dimenziju temporalnosti, odnosno koliko puta u toku dana, nedelje, meseca ili godine arheolog može pristupiti originalnoj lokaciji ili materijalu. Pošto je proizvodnja znanja društveno interaktivan proces, a budući da se arheološki autoritet akumulira kroz interakcije ljudi i materijalne kulture, neravnoteža moći izražena kroz dostupnost lokaliteta i materijala, iskrivljuje podatke i zaključke u odnosu na one koji imaju resurse i mogućnosti ostvarivanja neposrednog kontakta. Neizbežno je da naučnik mora imati neki stepen pristupa materijalu, kako bi opravdao sopstvene hipoteze i zaključke. Interpretativni potencijal i uvećavanje epistemskog autoriteta pozitivno se ostvaruju kroz učestalost poseta, prisustvo i blizinu lokaciji i materijalu, dok retkost kontakta i udaljenost deluju suprotno (Pruitt 2011, 102–106). Tako teren, prostor praksi i iskustava, postaje arena aktivnih individualnih odnosa sa prošlošću, dok vreme postaje neraskidivo povezano sa prostorom, kako onim na kojem se događaji odvijaju, tako i onim iz kojeg se ti događaji posmatraju (Lucas 2001, 32–33). Ova distinkcija između autoriteta koji ima određeni prostorni i vremenski pristup i drugih članova tima, a koja nastaje kroz ritualnost praksi, dodatno se može razumeti iz ugla *koncepta ritualizacije* Ketrin Bel (Catherine Bell). Ona definiše rituale kao vid delanja, a izdvaja *koncept ritualizacije* kao strateški način ponašanja. Smatra da ljudi postaju deo ritualizacije radi suočavanja sa- i rešavanja specifičnih društvenih okolnosti. Ritual tako nikada ne predstavlja samo rutinu, naviku i teret tradicije. Naprotiv, on može predstavljati strategije ponašanja u određenim okruženjima, na primer, u

akademske sredinama, ali i periodičnu reprodukciju kompleksnih ritualnih tradicija. Kroz ovaj proces formira se nosilac „ritualnosti” koji kroz serije fizičkog kretanja konstruira prostorno i vremenski izdvojeno okruženje u kome se odvija ritual (Bell 1992, 92–99). Kroz ritualnost direktnog kontakta sa materijalom i lokalitetom, koncept „biti prisutan na terenu”, zapravo predstavlja trenutak učvršćivanja odnosa arheologa sa predmetom istraživanja kroz sažimanje prošlosti i sadašnjosti i izdvojenih, posebnih zona (v. Olsen et al. 2012, 58–65).

Intelektualni autoritet u arheologiji

Stabilnost i intenzitet epistemskog i intelektualnog autoriteta na terenu dozvoljava arheologu da kreira i osmisli plan i program iskopavanja, formira teorijsko-metodološke koncepte koji će biti primenjivani, a koji su možda krajnje nezamislivi u nekoj drugoj akademskoj i arheološkoj sredini. Jasno je da se činjenice konstruišu kroz kompleksne institucionalne i lične odnose i povezanosti koje se nalaze u pozadini onoga zbog čega se određeni arheolog na terenu smatra pouzdanim ekspertom, koji je sasvim kompetentan da identifikuje određen predmet ili promenu na mestu iskopavanja (Pruitt 2011, 103; Heking 2012). Tako se na lokalitetu Čatal Hijik (Çatalhöyük), pod rukovodstvom Ijana Hodera (Hodder 2002, 2008), metodološki primenjuju koncepti multivokalnosti i refleksivnosti u istraživanju. Cilj ovog pristupa jeste samo-evaluacija arheoloških praksi u procesu iskopavanja, ali i razumevanje lokalnih percepcija i ideja o lokalitetu (Bartu 2000; Hamilakis 2009). Ajfer Bartu (Ayfer Bartu) je u svojoj analizi na Čatal Hijiku zaključio da postojanje različitih percepcija, interesa i programa kritički utiče na sam arheološki proces istraživanja, samim tim i na konačne interpretacije. U postavljenom teorijsko-metodološkom okviru, arheolozi su primorani da identifikuju, ali i da budu aktivno uključeni u tokove različitih interesnih strana koje se dovode u vezu sa percepcijom lokaliteta (lokalne vlasti, lokalna zajednica itd.). Na taj način, u pokušaju da preispitaju raznorodna shvatanja ovog nalazišta kroz koja nastaju i opstaju drugačija znanja o prošlosti Čatal Hijika arheolozi svojim aktivnostima počinju da zalaze van osnovnih granica arheološkog, ekspertskog autoriteta (Bartu 2000, 102). Rezultat ovih aktivnosti se ogleda i u tome da određeni delovi nalazišta postaju izdvojeni kao važni i otvoreni za javnost, to jest, da određeni setovi materijalne kulture dobijaju poseban značaj i tretman, ne samo u arheološkoj interpretaciji već i u širem društvenom kontekstu.

Još jedna važna odlika intelektualnog autoriteta i suverenosti u određenoj akademskoj sredini, vidljiva je kroz podsticanje praksi beleženja grešaka pri iskopavanjima na pomenutom lokalitetu. Naime, arheolozi koji učestvuju u različitim segmentima iskopavanja stimulirani su da beleže greške koje se odigravaju tokom istraživanja na terenu. Na terenu je instaliran tzv. „ispovedni”

kompjuter koji služi kao baza u koju arheolozi mogu da unose svoje beleške o emocijama koje se odnose na proces rada i greške koje nastaju u radu (Hodder 2003). U uobičajenom procesu naučnih istraživanja, pa i u arheologiji u izveštajima i dokumentaciji koja prati procese proizvodnje znanja, veoma retko se pominju greške koje nastaju: nefotografisan deo terena sa nalazima, fragment keramike pomešan sa kamenom, neprecizno izmerene dimenzije objekta i sl. Različite ličnosti posmatraju i dokumentuju situaciju na terenu na različite načine, i bez obzira na standarde, rezultat može biti veoma raznorodna arheološka dokumentacija (Mickel 2011, 63). U najvećem broju slučajeva, proces istraživanja i stvaranja podataka je u izveštajima predstavljen kao nesputan i prirodan tok koji rezultira krajnjim zaključcima analize. Zato, praksa Jana Hodera, koja suštinski proističe iz stabilizovanog i potvrđenog intelektualnog autoriteta, predstavlja izuzetak u arheološkoj zajednici. Korisnost ovog pristupa ogleđa se u „otkrivanju nevidljivog” i razumevanju epistemoloških koraka u arheološkim praksama i konstruisanja činjenica o prošlosti. Njegova autoritativna pozicija obezbeđuje ekskluzivni uvid u proces u kom se „ništa” artikuliše i pretvara u „nešto”, iz vizure pogreški i ispravki. Hoderov pristup predstavlja „primer dobre prakse” koji direktno utiče na teorijske aspekte bavljenja arheologijom. On značajno menja i proširuje naše razumevanje ne samo arheoloških praksi, već i posmatranja arheoloških lokaliteta kao lokalizovanih, ograničenih oblasti, do lokaliteta kao „rastegljivog” i društveno konstruisanog prostora moći, praksi i znanja (Hodder 2003; Hamilakis 2009, 70).

Najzad, intelektualni autoritet u arheologiji ispoljava se i kroz prakse pisanja i saopštavanja rezultata istraživanja jezikom i sredstvima koji prevode sve prethodne procese u formulisano znanje o prošlosti. Posao arheologa jeste i da produkuje nove stvari poput mapa lokaliteta, prikaza situacija na terenu, dijagrama, izveštaja, rekonstrukcija i tekstova (Pruitt 2011, 13). Proces počinje već u samoj fazi prikupljanja podataka – prepoznavanje i izbor relevantnih i bitnih, zatim sledi formiranje terenske dokumentacije – skice, fotografije, uključujući obeležavanje, sistematizaciju i generalizaciju, preradom „sirovog” materijala u pisane forme (Babić 2006, 118). Tako su, iz ugla arheologa sasvim uobičajene prakse poput pisanja dnevnika ili izrade vizuelnih rekonstrukcija, zapravo još jedan domen intelektualnog autoriteta. Akademsko pisanje ne samo da prenosi disciplinarni „sadržaj/suštinu”, već u sebi nosi i predstavljanje pisca, kao autora. Pisci reprezentuju sebe ili su reprezentovani svojim retoričkim izborima i dok biraju reči, cilj je da čitaoci budu privučeni, pod uticajem napisanog, i budu ubeđeni u napisano (Hyland 2002, 1092–1093; Foucault 2015). Samim tim i pisanje, kao jedan od vidova izražavanja intelektualne pozicioniranosti, umnogome zavisi od epistemskog i legitimnog autoriteta, ali i blizine, dostupnosti i učestalosti kontakta sa materijalom i lokalitetom na osnovu kog je tekst pisan. Pruitt to smatra autoritetom primarnih izvora, u kojem vlada ideja da „ako ste došli sami da vidite” i aktivni ste svedoci arheološkog materijala, onda imate

više ovlašćenja da iskustveno govorite o temi. Tako je, na primer, akademsko pisanje, kao i drugi oblici komunikacije i prenošenja ideja, akt uspostavljanja sopstvenog, ekspertskog identiteta. On je utemeljen kroz dostupnost prostora i arheoloških materijalnosti, poput nalaza, dokumentacije, tekstova, fotografije i sl. Problem pisanja u akademskim kontekstima još bliže opisuje knjiga Kliforda Gerca (Gerc 2010) *Antroplog kao pisac*, u kojoj je razmatrano pitanje autora i proizvodnje teksta. Naime, Gerc podseća na perspektive Mišela Fukoa i Rolana Barta koje ističu razlike autora i pisaca, odnosno utemeljivača diskursa, i s druge strane proizvođača tekstova. Autor je neko ko stvara mnogo više od same knjige, stvarajući svoja dela stvara i teoriju, tradiciju ili disciplinu (Gerc 2010, 26–29; Hyland 2002, 1093; Foucault 2015, 54). Intelektualni autoritet kao takav, deluje kroz procese selekcije, kao stožer u formiranju znanja o prošlosti, i ima priliku da odlučuje šta su autentična objašnjenja.

Autoritet kao „moć da”

„Da bi se čak oslobodio, da bi se formirao i autentično izrazio kao ličnost, on u jednom trenutku mora da ispolji otpor prema profesoru, svom duhovnom ocu.”

(Srejić 1995,152)

Sve pomenute kategorije autoriteta (izvršni – *de facto*, legitimni, epistemski i intelektualni) povezane su s pitanjima moći i kontrole nad pravima, privilegijama, proizvodnjom, reprodukcijom znanja i ideja. Može se reći da autoritet u arheologiji kroz istraživačku i obrazovnu aktivnost, bilo na terenu ili na fakultetu, bilo u procesu nastajanja ili prenošenja znanja, uvek predstavlja vid sprovođenja moći, jer se realizuje kroz uspostavljene prakse discipline, i poseduje monopol nad onim šta jeste validan i merodavan rezultat ili odluka u istraživanju. Stoga, ukoliko se autoritet razume kroz koncept „moći da”, odnosno kao kapacitet i mogućnost da sprovodi i realizuje različite prakse, otvara se mogućnost razmatranja zašto je neka „istina” o prošlosti merodavnija od druge, ali i zašto je nečija pozicioniranost unutar discipline validnija i postojanija od drugih. U tom smislu, posmatrano iz ugla proizvodnje i transfera znanja u arheologiji, usvajanja ili odbacivanja određenih ideja, dolazimo do krajnjeg pitanja ovog rada: kako razumeti ulogu i efekte autoriteta kroz prizmu istorije sopstvene discipline?

Ovo pitanje nas vraća na sam početak istraživanja istorije ideja unutar arheološke discipline. Veliki deo onoga što danas radimo bazirano je na standardima i modelima koji su razvijani u ranijim periodima, a na osnovu rezervoara ideja koji predstavlja deo konceptualnog nasleđa discipline (Stoczkowski 2001, 26–27). U tom smislu izučavanje istorije nauke, odnosno arheologije, trebalo bi da prati proizvodnju akademskog znanja radi proučavanja koncepta i praksi u svetlu istorijskih i društvenih konteksta: kako i zašto su otkrića identifikovana ili

definisana kao takva, kako su nastajale i razvijale se različite kategorije arheoloških istraživanja, zašto su neki istraživači bili skloni i okrenuti baš određenim analitičkim alatima? Na koji način se koncept autoriteta uklapa u ovu potragu?

Uočeno je da se u arheologiji intenzitet i moć autoriteta ogledaju kroz odnos različitih materijalnih i nematerijalnih praktičnih aspekata, poput posedovanja dozvola za pristup nalazima, kontrola prostornih i vremenskih dostupnosti lokaliteta, kao i učestvovanje u međunarodnim i drugim obrazovnim forumima na kojima se proizvodi znanje. Jednako tako, ocrta se i kroz mogućnost zaobilazjenja i prevazilaženja birokratskih i administrativnih prepreka u pristupu arhivima ili muzejskim depoima koji čuvaju dokumentaciju i materijal sa iskopavanja (Hamilakis 2009, 76).

Ipak, autoritet posmatran iz ugla sociologije nauke i proizvodnje znanja, ne može uvek biti lako kategorisan i uočljiv, bez obzira na sve zvanične i formalne faktore koji su ispunjeni. U tom smislu, osobito ilustrativan je primer Miloja Vasića, koji je tokom svoje karijere „istovremeno bio i izvor i uvir svih kategorija autoriteta”, budući da je dugi vremenski period bio jedina figura arheologa u istoriji discipline. Međutim, bez obzira na to što je Vasić bio na poziciji profesora na univerzitetu, direktora muzeja i rukovodioca terenskih istraživanja, nije uspevao da realizuje i ostvari sve oblike autoriteta do poslednjih dvadeset godina svog života (Palavestra 2013, 683–684). Kako Aleksandar Palavestra ističe u svojoj analizi Vasićevog autoriteta, postoje kompleksni faktori koji su uticali na formiranje i određivali vreme dominacije njegovog autoriteta. Ovaj autor navodi da Miloje Vasić nije uspeo da sa predratnom generacijom uspostavi kolektiv mišljenja, dok su Vasićevi posleratni studenti, „posleratna generacija”, ipak formirali sa svojim profesorom određen kolektiv mišljenja (*sensu* Fleck 1979). Međutim, Palavestra smatra da je bez obzira na formalno ispunjene kriterijume, njegov autoritet pre bio legitimni i izvršni, te da su obe generacije studenata „bile suštinski onemogućene da, kroz transfer znanja i usvajanje njegovih ideja, prihvate Vasićev autoritet kao epistemski ili intelektualni” (Palavestra 2013, 685). Izraženiji status istaknutog arheologa i osnivača discipline Vasić je jasnije zavređivao kod „posleratne” generacije. Ipak taj autoritet i dalje nije bio izgrađen na epistemskom ili intelektualnom autoritetu, već na harizmatičnoj ličnosti Miloja Vasića. Stoga postavlja se pitanje, kako prepoznati efekte autoriteta ukoliko on nije ostvaren i praktikovan uprkos formalnim uslovima koji bi to omogućili? Istorija svake oblasti znanja je puna ideja i rešenja dominantnih pojedinaca u određenoj naučnoj zajednici, za koje se veoma često pokazalo da su pogrešni u narednim periodima. Međutim, nije Vasićevo pogrešno datovanje i interpretacija Vinče kao jonske kolonije ono što je izvor uvreženih ideja i trajanja Vasićevog autoriteta. Druga dva elementa su imala dalekosežniji efekat na naslednike: njegov interpretativni stil i njegove ideje o kontinuitetu prošlosti centralnog Balkana (Babić and Palavestra 2016, 326).

Iz tog ugla, zanimljivo je razmotriti jednog od Vasićevih studenta, Dragoslava Srejića, koji pripada kolektivu „posleratne generacije” sa kojom je začetnik discipline uspostavio određenu povezanost. Dragoslav Srejić je nesumnjivo jedan od najistaknutijih arheologa druge polovine XX veka. Već je postalo opšte mesto isticanje njegovog specifičnog pristupa kao sasvim posebnog u okvirima arheologije Balkana, neuobičajenog i postavljenog izvan, ali ne i po strani glavnih tokova u ovoj oblasti; kao autora karakterističnog stila „poetske arheologije” (Srejić 1995, 1997, 2001; Radovanović 1997; Jevtić 2011). Međutim, na koji način se reflektovala ta upućenost na harizmatičnu ličnost osnivača discipline. Srejić jednom prilikom u razgovorima o arheologiji i svojim istraživanjima, bezrezervno ističe: „Moj ulazak u struku bio je obeležen dubokom vezanošću za Miloja Vasića” (Srejić 1995, 145). Može se reći da se taj duboki uticaj najviše reflektovao na Srejićevo shvatanje kontinuiteta, koje je izniklo upravo na tradicijama Miloja Vasića. Dragoslav Srejić je to izražavao u svom objašnjenju posebnosti svake kulture kao jedinstvenog izraza duha koji prožima i određuje čitavu kulturu, što je vidljivo još u njegovim prvim radovima, dok je tu ideju o duhovnom kontinuitetu u svojim narednim delima razrađivao i proširivao (Palavestra 2011a, 161–162). Potvrdu Srejićevog oslanjanja na Vasićeve koncepte, moguće je nazreti u sledećem iskazu:

„(...) zaboravio sam da napomenem da beogradska arheološka škola nije pravila oštru razliku između praistorije i antike. Miloje Vasić je celog života istraživao praistorijske lokalitete, mada je po svom obrazovanju bio klasičar. On nas je naučio da u arheologiji postoji samo jedna velika istina, da je čovek isti i u praistoriji, i u antici i u srednjem veku” (Srejić 1995, 145).

Na ovaj način se nazire da ono što je vladajuća interpretacija prošlosti zavisi od toga šta je kroz praktikovanje autoriteta ponuđeno kao „istina” o prošlosti i koji su konceptualni modeli „poželjni”. Tako se može reći da autoritet u okviru proizvodnje znanja u arheologiji funkcioniše putem učvršćivanja, definisanja i kategorisanja onoga što se podrazumeva da je „arheološki odgovarajuće” (Pruitt 2011, 242). S tim da je ključna razlika to što je Dragoslav Srejić razumevanje kontinuiteta preneo na jedan metafizički nivo. On je aspekt metafizičkog kontinuiteta duha prepoznavao na centralnom Balkanu još od mezolitskog Lepenskog vira, a to je naročito razvijao nakon njegovog otkrića (Srejić 2001; Palavestra 2011b, 584–585). Takođe, pri interpretaciji Lepenskog vira Srejić se okrenuo nečem novom, jedinstvenom i do tada neviđenom, na osnovu čega je kasnije i gradio i formirao sopstvenu tezu o autonomnom nastanku neolita u Podunavlju (Palavestra 2013, 697). Svakako, otvorenost za nešto novo na interpretativnom horizontu praistorije Balkana Srejiću je omogućila i neobičnost iskopanog materijala i struktura na Lepenskom viru, koji u tom trenutku nije bio nov samo za Srejića već i za čitavu Evropu.

Pored toga, zanimljivo je istaći i da, iako su upitanju različite društvene okolnosti, put izgradnje i uspostavljanja autoriteta ova dva imena srpske arheologije u velikoj meri se zasnivao na tri ključna stuba: otkriće, teren i materijal. Štaviše, Palavestra smatra da je ta „moćna trijada” nakon Vasića postala imperativ za uspostavljanje i reprodukciju novih autoriteta u srpskoj arheološkoj zajednici (Palavestra 2013), između ostalog i autoriteta Dragoslava Srejovića. Za Dragoslava Srejovića, početak tog puta bilo je svakako otkriće Lepenskog vira. S tim da je čitav kontekst istraživanja ovog lokaliteta, unutar velikog međunarodnog projekta, praćen primenom metodoloških inovacija istraživanja i izmeštanja lokaliteta, uvođenjem novih standarda u dokumentaciji, okupljanjem i uspostavljanjem mreže saradnika i eminentnih stručnjaka različitih disciplina, dodatno formirao veo izuzetnosti ovog nalazišta i na taj način obezbedio adekvatan početni prostor. O toj posebnosti najilustrativnije govori citat Lazara Trifunovića, tadašnjeg direktora Narodnog muzeja u Beogradu: „Nama je prosto bilo potrebno jedno takvo senzacionalno, spektakularno i vrhunsko otkriće i ja sam znao da kada sam ih prvi put video da je sudbina đerdapskih radova pozitivno rešena” (Trifunović 1984, 2). Pominjanje Lazara Trifunovića u ovom kontekstu nije slučajno, budući da je i on imao istaknutu ulogu u prepoznavanju i promovisanju otkrića Lepenskog vira. Samim tim, zbog sopstvenog autoriteta, kao direktor Narodnog muzeja i profesor na Odeljenju za istoriju umetnosti, Lazar Trifunović je u ključnom trenutku svojim aktivnostima i zalaganjima za Lepenski vir potpomogao građenju autoriteta Dragoslava Srejovića, koji je, za razliku od Trifunovića, tada bio na početku svoje karijere. O tome Srejović otvoreno svedoči, smatrajući da je u trenutku prvih uspeha u karijeri dobijao najveću podršku uglavnom od ljudi van arheološke struke: „Ako sam nešto dobro uradio, to su pre primećivali istoričari umetnosti i istoričari nego arheolozi” (Srejović 1995, 146–147). Sve navedeno je obezbedilo konkretan alat da uobičajena i opšta mesta disciplinarnih praksi, poput odlaska na teren, odabir i primena terenskih metodoloških alata, količina i vrsta materijalne kulture koja je pronađena, prezentacija i publikovanje materijala, doprinesu formiranju prepoznatljivosti arheologa kao eksperta i suverenog „čuvara” prošlosti i znanja o njoj. Može se reći da je autoritet uspostavljen na otkriću Lepenskog vira Dragoslavu Srejoviću potom otvorio niz drugih mogućnosti, dostupnost i suverenost u istraživanju drugih eminentnih lokaliteta, prikupljanje informacija i materijala za dalji akademski rad, najviša akademska priznanja i naravno izgradnju sopstvenog intelektualnog autoriteta (Srejović 1999; Jevtić 2011, 7–58). Najzad, možemo pretpostaviti i da je pristup radu i interpretaciji prošlosti Dragoslava Srejovića ostavio traga na funkcionisanje arheološke discipline zbog njegovog velikog autoriteta. Budući da je Srejović zasigurno uticao na mnoge studente i druge arheologe u istoriji srpske arheologije, smisao razmatranja njegovih teorijskih

pristupa, uz ukrštanje sa osobenim shvatanjem arheologije je pokušaj razumevanja ne samo epistemoloških osnova znanja o prošlosti, već i reflektovanja na tokove unutar discipline (Palavestra i Milosavljević 2015, 639–640). Kako i on sam ističe: „Neki će se sasvim ograditi od mene, a neki će verovati da sam na njih znatno uticao. Verujem ipak da sam nešto posejao. Videćemo da li će iz tog u budućnosti nešto izniknuti” (Srejović 1995, 153).

Autoritet u mreži ponavljanja

Dosadašnja analiza ukazuje na to da autoritet ne možemo smatrati nekim konačnim izvorom, koji povremeno nestaje i nastaje, već pre rezultatom društvenih i kulturnih interakcija i previranja (Furedi 2013, 408). Drugim rečima, uspostavljeni autoritet u procesu proizvodnje znanja je rezultat kompleksnih simboličkih pregovaranja, ubeđivanja, osvajanja, odobravanja i ishoda društvenih interakcija. Samim tim, sagledavanje pojma autoriteta ne treba da vodi isključivo ka striktnoj identifikaciji „transparentnih” subjekata koji su nosioci i stvaraoci, već i ka razumevanju mreža, struktura, različitih odnosa, preobražaja koji se uspostavljaju u tim praksama, sprečavajući da se drugačiji oblici delanja i predstava prošlosti pojave. Tera Pruit sumira da je autoritet u arheologiji rezultat složenih procesa koji se akumulira kroz interakcije ljudskih i ne-ljudskih aktera (artefakti, nalazi, alati i instrumenti itd.), a učvršćuje kroz prakse ponavljanja. S tim u vezi treba naglasiti da Pruit prvenstveno razmatra prakse ponavljanja u vidu pristupa i kontakta sa „primarnim izvorima” poput materijalne kulture ili lokaliteta. Ukoliko nosilac autoriteta ima stalni pristup ili mogućnost ponavljanja posete nalazištu ove prakse direktnog kontakta pozitivno utiču na uspostavljanje autoriteta istraživača. Ipak, smatram da ne treba zanemariti i prakse „ritualnog” ponavljanja autoriteta upravo kroz prihvatanje i transfer različitih ideja, koje potom ostaju ukorenjene u konceptualnim modelima u arheologiji i boje i određuju nizove budućih razumevanja prošlosti. Ako sva preuzimanja, transfere ili odsustva ideja sagledamo kroz prizmu *koncepta ritualizacije* (*sensu* Bell 1992), onda se autoritet gradi, umnožava i održava kroz različite strateške prakse u arheologiji, koje istovremeno formiraju okruženje za održavanje i ponavljanje. Stoga autoritet ima korene ne samo u ljudima, otkrićima, izuzetnosti materijalne kulture i lokaliteta, već i u onim nematerijalnim aspektima, idejama, koji potom udruženo stvaraju i stabilizuju autoritet u procesu proizvodnje znanja. Arheologija kao oblast koja se bavi kreiranjem predstava o prošlosti, počiva na isprepletanosti ovih praksi i odnosa pojedinaca i institucije. Kao intelektualni autoriteti oni imaju „moć da” odrede koji specifični predmeti, mesta i konačne interpretacije predstavljaju „verne” prikaze i odgovarajuća idejna izvorišta o prošlosti.

Literatura

- Anon. 1959. Izveštaj o desetogodišnjem radu Arheološkog instituta Srpske Akademije nauka u periodu od 1947–1957. godine. *Starinar* IX–X: 446–450.
- Arendt, Hannah. 1977. “What is Authority”. In *Between Past and Future: Eight Exercises in Political Thought*, ed. Hannah Arendt, 121–22. New York: Penguin Books.
- Babić, Staša. 2006. Iron Marshalltowns of the Balkans: ethnography of an archaeological community— Ethnography of an Archaeological Community. *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja* 35 (33): 115–124.
- — —. 2011. Čemu još istorija arheologije? *Etnoantropološki problemi* 6/3: 565–577.
- — —. 2013. Kakva nam arheologija treba? *Etnoantropološki problemi* 8/3: 621–631.
- Bartu Ayfer. 2000. “Where is Çatalhöyük? Multiple sites in the construction of an archaeological site”. In *Towards a Reflexive Method in Archaeology: The Example at Çatalhöyük*, ed. I Hodder, 101–9. Cambridge/London: MacDonald Inst. Archaeological Research.
- Bauman, Zygmunt. 1987. *Legislators and Interpreters*. Ithaca: Cornell University Press.
- Bennett, Tony, Ben Dibley and Rodney Harrison. 2014. Introduction: Anthropology, Collecting and Colonial Governmentalities. *History and Anthropology*, 25 (2): 137–149.
- Ber, Vivijen. 2001. *Uvod u socijalni konstrukcionizam*. Beograd: Zepter Book World.
- Bell, Catherine. 1992. *Ritual Theory, Ritual Practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Christiano, Thomas. 2004. The Authority of Democracy. *Journal of Political Philosophy* 12: 266–290.
- Daglas, Meri. 2001. *Kako institucije misle*. Beograd: Fabrika knjiga
- Doob, Leonard W. 1983. *Personality, Power, and Authority: A View from the Behavioral Sciences*. London: Greenwood Press.
- Eberhardt, Gisela and Fabian Link. 2015. “Historiographical Approaches to Past Archaeological Research. Introduction”. In *Historiographical Approaches to Past Archaeological Research*. eds. Gisela Eberhardt and Fabian Link, 7–14. Berlin: Edition Topoi.
- Edgeworth, Matt. 1991. “The Act of Discovery An Ethnography of the Subject-Object Relation in Archaeological Practice”. Doctoral diss. University of Durham.
- — —. (ed.) 2006. *Ethnographies of Archaeological Practice: Cultural Encounters, Material Transformations*. Worlds of Archeology. Walnut Creek, CA: Left Coast Press.
- — —. ed. 2011. Excavation as a ground of archaeological knowledge. *Archaeological Dialogues* 18 (1): 44–46.
- Flathman, Richard E. 1980. *The Practice of Political Authority: Authority and the Authoritative*. Chicago: University of Chicago Press.
- Fleck, Ludwik. 1979 [1935]. *Genesis and Development of a Scientific Fact*. Chicago: University of Chicago Press.
- Foucault, Mišel. 2015. *Što je autor?* Zagreb: Naklada Jasenski i Turk.
- Fricker, Miranda. 1998. Rational Authority and Social Power: Towards a Truly Social Epistemology. *Proceedings of the Aristotelian Society*. New Series 98: 159–177.
- Fujimura, Joan H. 1998. Authorizing Knowledge in Science and Anthropology. *American Anthropologist*, New Series, 100 (2): 347–360.
- Fuko, Mišel. 1998. *Arheologija znanja*. Beograd: Plato.
- — —. 2012. *Moć/Znanje – Odabrani spisi i razgovori 1972–1977*. Novi Sad: Mediterran Publishing.

- Furedi, Frank. 2013. *Authority: A Sociological History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gerc, Kliford. 2010. *Antropolog kao pisac*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Goldman, Alvin I. 2001. Experts: Which Ones Should You Trust? *Philosophy and Phenomenological Research* 63 (1): 85–110.
- Hamilakis, Yannis and Aris Anagnostopoulos. 2009. What is Archaeological Ethnography? *Archaeological Ethnographies* 8 (2–3): 65–87.
- Hearn, Jonathan. 2012. *Theorizing Power*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Heking, Ijan. 2012. *Društvena konstrukcija, ali čega?* Novi Sad: Mediteran publishing.
- Hodder, Ian 2003. Archaeological Reflexivity and the “Local” Voice. *Anthropological Quarterly* 76 (1): 55–69.
- – –. 2008. “Multivocality and Social Archaeology”. In *Evaluating Multiple Narratives: Beyond Nationalist, Colonialist, Imperialist Archaeologies*, ed. by J. Habu, C. Fawcett and J. M. Matsunaga, 196–200. London: Springer.
- Hyland, Ken. 2002. Authority and invisibility: authorial identity in academic writing. *Journal of Pragmatics* 34: 1091–1112.
- Jevtić, Miloš. 2011. „Dragoslav Srejšović”. U *Čuvari tradicije razgovori s istraživačima i tumačima prošlosti*, ur. Slobodan Gavrilović, 7–58. Beograd: Službeni glasnik.
- Knor-Cetina, Karin. 2015. „Proizvodnja znanja”. U *Društvo i znanje – sociološka hrestomatija*, ur. Dušan Marinković i Dušan Ristić, 503–518. Novi Sad: Mediteran Publishing.
- Krick, Eva. 2015. “The epistemic authority of negotiated, multi-source expertise. An analytic framework for assessing the quality of knowledge generated by hybrid advisory committees”. Paper for the ECPR General Conference, Montréal, August 2015.
- Kruglanski, Arie W. 1989. *Lay Epistemics and Human Knowledge: Cognitive and Motivational Bases*. New York: Plenum Press.
- Law, John (ed.) 1991. *A Sociology of Monsters: Essays on Power, Technology and Domination*. London: Routledge.
- Lesser, A. H. 1975. Authority. *Journal of Medical Ethics* Vol. 1, No. 4: 193–195.
- Lucas, Gavin. 2001. *Critical approaches to fieldwork: contemporary and historical archaeological practice*. London: Routledge.
- Mickel, Allison. 2011. “Archaeologists as Authors and the Stories of the Sites: A Defense of Fiction in Archaeological Site Reporting”. Bachelor thesis. The College of William and Marry.
- Milosavljević, Monika. 2015. „Koncept drugosti varvarstva i varvarizacije u srpskoj arheologiji”. Doktorska dis. Filozofski fakultet Univerzitet u Beogradu.
- Morgan, Colleen and Eddisford, Daniel (2015) Dig Houses, Dwelling, and Knowledge Production in Archaeology. *Journal of Contemporary Archaeology* 2.1: 169–193.
- Mortensen, Peter and Gisa E. Kirsch. 1993. On Authority in the Study of Writing. *College Composition and Communication* 44 (4): 556–572.
- Novaković, Predrag. 2014. *Historija arheologije u novim zemljama Jugoistočne Evrope*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu.
- Olsen, Bjørnar. 2002. *Od predmeta do teksta. Teorijske perspektive arheoloških istraživanja*. Beograd: Geopoetika.

- Olsen, Bjørnar, Michael Shanks, Timothy Webmoor, Christopher Witmore. 2012. *Archaeology: The Discipline of Things*. Los Angeles: University of California Press.
- Palavestra, Aleksandar. 2011a. *Kulturni konteksti arheologije*. Beograd: Filozofski fakultet u Beogradu.
- — —. 2011b. U službi kontinuiteta. Etno-arheologija u Srbiji. *Etnoantropološki problemi* 6 (3): 579–594.
- — —. 2013. Čitanje Miloja Vasića. *Etnoantropološki problemi*. 8 (3): 681–715.
- Palavestra, Aleksandar i Monika Milosavljević. 2015. Delo Jovana Cvijića i Vladimira Dvornikovića kroz prizmu srpske arheologije. *Etnoantropološki problemi* 10 (3): 619–649.
- Palavestra, Aleksandar and Staša Babić. 2016. False Analogy: Transfer of Theories and Methods in Archaeology (The Case of Serbia). *European Journal of Archaeology* 19 (2): 316–334.
- Pierson, Robert. 1994. “The Epistemic Authority of Expertise”. *PSA: Proceedings of the Biennial Meeting of the Philosophy of Science Association* 1: 398–405.
- Pruitt, Tera Corinne. 2011. “Authority and the Production of Knowledge in Archaeology”. Doctoral diss. University of Cambridge.
- Raz, Joseph. 1990. Introduction to *Authority*, ed. Joseph Raz, 1–19. Oxford: Basil Blackwell.
- Radovanović, Ivana. 1997. „Skica za portret Dragoslava Srejića kao naučnika i kao predavača”. U *Uzdarje Dragoslavu Srejiću povodom šezdeset pet godina života, od prijatelja, saradnika i učenika*, ur. Miroslav Lazić, 13–36. Beograd: Filozofski fakultet, Centar za arheološka istraživanja.
- Reay, Mike. 2007. Academic Knowledge and Expert Authority in American Economics. *Sociological Perspectives* 50 (1): 101–129.
- Scholz, Oliver R. 2009. Experts: What they are and how we recognize them – a Discussion of Alvin Goldman’s Views. *Grazer Philosophische Studien* 79: 187–205
- Shanks, Michael and Christopher Tilley. 1987. *Re-Constructing Archaeology: Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Skeates, Robin. 2000. *Debating the Archaeological Heritage*. London: Duckworth.
- Srejić, Dragoslav. 1995. Sve se danas dešava po prvi put, ali uvek na neki poznat način. *Flogiston* 2: 141–158.
- — —. 1997. Lepenski vir. *Razvitak* 198–199: 37–38.
- — —. 1999. Tri značajna arheološka otkrića za koje je vezan moj život. *Razvitak* 201–202: 60–74.
- — —. 2001. *Iskustva prošlosti*. prir. Vidojko Jović. Beograd: Ars Libri.
- Stoczkowski, Wiktor. 2001. “How to benefit from received ideas”. In *Studying Human Origins: Disciplinary History and Epistemology*, eds. Raymond Corbey and Wil Roebroeks, 21–28. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Trifunović, Lazar. 1984. Đerdap 1961–1970. *Starinar* XXXIII–XXXIV:1–4.
- Škorić, Marko. 2010. *Sociologija nauke. Mertonovski i konstruktivistički programi*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižnica Zorana Stojanovića.
- Van Reybrouck, David and Dirk Jacobs. 2006. “The Mutual Constitution of Natural and Social Identities During Archaeological Fieldwork”. In *Ethnographies of Ar-*

- archaeological Practice: Cultural Encounters, Material Transformations*, ed. Matt Edgeworth, 33–44. Oxford: AltaMira Press.
- Vujaklija, Milan. 1991. *Leksikon stranih reči i izraza*. 4. dopunjeno i redigovano izd. Beograd: Prosveta.
- Watt, Edward D. 1982. *Authority*. London: Croom Helm.
- Weber, Maks. 1978. *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. Berkeley: University California Press.
- Yarrow, Thomas. 2006. "Sites of Knowledge: Different Ways of Knowing an Archaeological Excavation". In *Ethnographies of Archaeological Practice: Cultural Encounters, Material Transformations*, ed. Matt Edgeworth, 20–32. Oxford: AltaMira Press.
- Zagzebski, Linda Trinkaus. 2012. *Epistemic Authority: A Theory of Trust, Authority, and Autonomy in Belief*. Oxford: Oxford University Press.
- Zürn, Michael, Martin Binder, and Matthias Ecker-Ehrhardt. 2012. International Authority and its Politicization. *International Theory* 4 (1): 69–106.

Natalija Čosić

Centre for Preventive Conservation *Dijana*
Central Institute for Conservation, Belgrade

Authority and the production of archaeological knowledge

The discipline of archaeology is founded upon the interaction of various practices, in the network of individuals and institutions, jointly shaping and formulating the explanations of the past. The registered sites and material remains represent the places where undefined layers and physical structures are converted from heaps of dirt and discarded material into the knowledge of the past. From the perspective of production of knowledge and construction of facts about the times past, the archaeological excavations are not only a process of research. The production of archaeological knowledge, in the field and beyond, always takes place under specific circumstances, including not only the relations among professionals and institutions, but also the relations between material remains and the individuals "discovering" them and translating them into interpretations. Metaphorically speaking, in the complex relationship between archaeologists and material culture, an individual in the process of creating the knowledge of an object creates his/her own professional identity, while an object creates an archaeologist in the process of identification. The final outcome presents a chosen and formulated explanation about the past, stemming from a specific logic of disciplinary practice. However, the question arises: what or who decides which interpretations are more valid than the others, and who is in the position to declare an authentic interpretation of the excavated material.

Thus the discussion enters the field of problematizing the concept of authority and its role in the production of archaeological knowledge. The analyses show that authority should not be understood as a definite source, periodically appearing and disappearing, but rather as an achievement of social and cultural interactions and changes. The theoretical grounds for the research of authority is formulated based upon Foucault's interpretation of relation between power and knowledge. The axis for identification of authority in disciplinary practices is determined by the chosen categories of executive, epistemic, and intellectual authority, coupled with archaeological ethnography. The suggested development of the theoretical framework is aimed to secure the tools for considering the shapes and sources of authority in archaeology and its role in the production of archaeological knowledge of the past.

Keywords: authority, production of knowledge, ethnography of archaeological practice, power/knowledge

L'autorité et la production de la connaissance archéologiques

L'archéologie repose sur un réseau de diverses pratiques individuelles et institutionnelles, qui unies, forment et formulent des interprétations du passé. En pratique, en archéologie, les sites trouvés et les traces matérielles représentent des endroits sur lesquels les couches non définies et les structures physiques, issues d'un tas de saleté et de matériels rejetés, se transforment en connaissance du passé. Partant d'une perspective de formation de connaissances et de formation des faits du passé, les fouilles archéologiques ne représentent pas uniquement un processus de recherche. La formation des connaissances en archéologie, sur le terrain et en dehors de lui, se déroule toujours dans des conditions spécifiques, elle unit non seulement les professionnels avec les institutions, mais également les vestiges matériels avec les individus qui les « découvrent », les traduisent et les interprètent. Parlant au sens figuré du mot, dans un contexte mêlé entre les archéologues et la culture matérielle, la personne qui définit la connaissance d'un objet, crée également son identité professionnelle, tandis que l'objet qui est en processus d'identification crée l'archéologue. Issu d'une logique spécifique des pratiques disciplinaires, le résultat final représente une explication choisie et définie du passé. Néanmoins, la question qui se pose, est de savoir quelles interprétations sont plus justes, de qui et de quoi elles dépendent, et qui est en mesure de s'exprimer sur l'authenticité du matériel trouvé ou du matériel de recherche. Partant de là, la discussion soulève le problème du concept d'autorité et son rôle dans la formation des connaissances en archéologie. Les analyses actuelles démontrent qu'on ne peut pas considérer l'autorité comme une source finale, qui apparaît et disparaît périodiquement, mais comme un aboutissement des interac-

tions et des bouleversements culturels et sociaux. L'espace théorique pour une étude de l'autorité est formulé à partir des observations de Foucault sur les relations entre puissance et connaissance. Les axes de reconnaissance d'autorité dans les pratiques disciplinaires en archéologie représentent, d'un côté, les catégories choisies, l'autorité suprême, épistatistique et intellectuelle, et de l'autre côté l'application de l'ethnographie archéologique. Le cadre théorique proposé doit permettre une réflexion sur les modes et les sources d'autorité en archéologie et son rôle dans la formation des connaissances archéologiques du passé.

Mots clefs: autorité, production de la connaissance, ethnographie des pratiques archéologiques, puissance/connaissance

Primljeno / Received: 30. 6. 2016.

Prihvaćeno / Accepted for publication: 22. 8. 2016.